

ACC. N:R M. 13411:1-5.

Landskap: Småland Upptecknare: G. A. Hartman, Vissefjärda
Härad: L. Möre Berättare: " " "
Socken: Vissefjärda Berättarens yrke: folklöslänare
Uppteckningsår: 1954 Född år 1888 i Vissefjärda

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Tidmätare. s. 1-5.

N. M. 152.

ACC. N:R M. 1341.1: /.

N.M.

TIDMÄTARE (~~111~~ 152).

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

N.M. 152

Så långt min erfaranhet sträcker sej eller omkring 60 år tillbaka i tiden, kan jag här nerteckna något om tidmätare i min hemtrakt Vissefjärda.

I mitt hem fanns icke någon solvisare, icke heller hade någon annan i orten någon sådan. Vad vår socken beträffar är det först under de senaste 15-20 åren, som sådana satts opp framför bostadshus eller någon annan plats på gårdsplanen eller i trädgården. Nu är de ganska allmänna och kan köpas för en ganska billig penning hos någon smed eller i en smidesverkstad. Underlaget, sockel, brukar för det mesta utgöras av en fyrkantig stolpe av tegelstenar, sammanfogade med cement, eller en sådan till formen, uppmurad av knytnävsstora klapperstenar, sammanhållna av cementbruk. De kan betraktas uteslutande som en "prydnad" och saknar i vår tid, då innehavet av ett ur i fickan eller på armleden är såallmänt, berättigande som tidmätare.

För 60 år sedan var däremot ägandet av ett fickur inte vidare vanligt. I mitt hem hade varken far eller mor eller något av de hemmavarande l.

ACC. N:R M. 13411:2.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

2

barnen något sådant, däremot hade far som ung och nygift fickur, enligt vad man kan se på hans bröllopskort från 1871. Kedjan över västen var av äkta silver. Mor däremot torde inte ha haft något, medan däremot på porträttet hon burit en halskedja av hår. Min morfar minns jag mycket väl: han hade silverur med kedja av samma metall. Han var född omkring 1820. En morbror skaffade sej tidigt guldur med kedja, allt av 23 karat, men dessa dyrgripar var betydligt yngre än ovannämnda silverur. Gulduret var försett med boett (lock) över urtavlan som skydd, och till yttermera visso hade han fickuret i en liten påse av sämskskinn.

Fars och morfars klockor var av den gamla, tjocka typen, drogs opp med särskild nyckel, som hängde vid klockkedjan. Bygeluppdragning var då inte uppfunnen. Var fars klocka tog vägen, vet jag inte, kanske hade den sålts till en guldsmed för silvervärdet, när den inte längre gick att reparera beträffande gången.

I bondehemmen för övrigt hade man tidmätare, klockor, hängande på väggen eller stående på golvet. I mitt hem hade vi en av förstnämnda slaget. Den var avlång och fyrkantig, gick med lod, gångtid en vecka, och hade även slagverk. Var söndagsmorgon drogs den opp av far, innan kyrkdags.

ACC. N:R M. 13411:3.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

3

I en och annan gård hade man ett golvur, och på något ställe har samma klocka kvar ännu. De jag sett i bygden har alla varit osignerade, varför de troligen tillverkats av mindre kända tillverkare. Min morfars far, som bodde i Mörkamåla i Eringsboda socken, Blekinge, var kyrkvård i Eringsboda omkring 1840 samt skänkte till Eringsboda kyrka ett golvur, tillverkat i Karlskrona. Detta ur står fortfarande i nämnda kyrka och visar fortfarande rätt tid.

I min barndom, omkring sekelskiftet och närmaste åren före, hade en typ väggur börjat inkomma i bygden, s.k. regulatorsur med fodral av en mycket "grann" sort med svarverier. Dessa klockor finns fortfarande i många bondgårdar och stugor. Jag kommer ihåg en handlande, som sålde sådana klockor på så sätt, att köparen fick abonnera på ett bokverk i häften, och när alla häftena var lösta, erhöles ett regulatorsur. Ett slags avbetalningssystem således.

Jag minns då jag var barn, att man hemma ofta på solens ställning tog ut tiden. Vårt boningshus var byggt så, att gavlarna stod ungefär precis öster-väster. När klockan var tolv på dagen, när det var solsken, kunde man se, att solen hade "skinit ut" på östra gaveln. Det var också rätt
3.

ACC. N:R M. 13411:4.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

i stort sett, men något kunde det skilja, dock endast en kvart eller så.

Ett mycket vanligt sätt att skydda fickuren under arbetet, särskilt urglaset, var en skyddsboett av celluloid, bestående av två delar liksom en ask med hål för bygel. Övre halvan över urtavlan var gulaktig samt något genomskinlig, så att man kunde se, hur mycket klockan var utan att behöva öppna skyddet. Denna extra boett skyddade även uret för damm, när man t.ex. tröskade på logen.

Var man på skogsarbete, hade man således fickuret med i sin boett av celluloid, men för att inte krossa urglaset vid det man välte timmer osv, så hängde man av sej västeⁿ, där klockan var fästad med sin kedja, i ett närbeläget träd eller lade ifrån sej den - väst plus klocka - under ett träd eller på en stor sten, där ingen kunde råka på att trampa på den. På kvällarna togs uret ur västen samt hängdes upp på en spik eller krok invid sängen. Och nåde de ungar, som rörde klockan! Den var en särdeles dyrgrip, även om den inte var annat än en mässingsklocka. En femma eller så kunde en av de billigast fickuren kosta för så där 60 år sen. Men det var inte dagligen, som klockan kom med under arbetet, endast när man var och arbetade långt från hemmet, ute i skogen eller på avsides

ACC. N:R M. ~~1341~~ 1: 5.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

belägna ställen, t.ex. en åkerlycka ute i hagen. Då var den bra att ha för att man skulle veta, då man skulle hem till middag. Var sysslorna för- lagda till inägorna, var det lätt att ropa hem till måltiderna genom ett utdraget ho-o-o-o! Man kunde urskilja de olika morornas röster, så det var inte någon risk för att ta fel. Vällingklockor var nämligen inte så vanliga på bondgårdarna, medan däremot alla s.k. herrgårdar hade sådana.

De mycket gamla vägg- och golvuren är som nämndes ganska för att inte säga mycket sällsynta nu i hemmen. De har gått på auktioner under årens lopp, såvida de inte uppköpts av judar eller andra antikvitetsjägare. Kommer någon golvklocka nu under klubban, så kan man vara säker på att de går till högt pris. De är alldeles tokiga i sådana, och inte bara samlare utan privatpersoner ger nästan deras vikt i guld.

Gökuren är inte så värst antika, och av dem såg jag inget i min barndom. Nu är de rätt allmänna.

Att få de mycket gamla och slitna klockorna lagade, så att de går, är inge lätt sak. I Vissefjärda samhälle finns en av gamla stammens urmakare kvar, Eric Franzén, som gör utslitna delar och reparerar, så allt fungerar som nytt. I städerna åtar sej i regel inte urmakarna sådant.